

“Nutq ma’noli frazemalardan uch bog’lashuvli ega qaratuvchi va to’ldiruvchi bilan bog’lashuvli frazemalar turiga kiradigan bir frazema uchradi. Bunday frazemaning ega bilan bog’lashuvi odatda kishiga atalgan bo’ladi (nima (o’zining) kimni).

Bu tur frazemalarning qaratuvchi bilan bog’lashuvi ham kishiga atalgan bo’ladi. Faqat bir frazemada qaratuvchi bilan bog’lashuv narsaga atalgan bo’lib chiqdi: *uchini chiqarmoq* (kim nimaning, kimga). Ko’rinadiki, bu frazema tarkibida jo’nalish kelishigidagi vositali to’ldiruvchi qatnashadi, fe’l a’zo umumlashgan fe’l bilan ifodalanadi.

#### Adabiyotlar

1. Yo’ldoshev B. O’zbek frazeologiyasi va frazeografiyasi masalalari. – Toshkent: “Muharrir”, 2013. 5-b.
2. Rahmatullaev Sh. Hozirgi adabiy o’zbek tili. Ikkinchi kitob. – Toshkent: «Mumtoz so’z», 2010. 192-b.
3. Rahmatullaev Sh. O’zbek tilining frazeologik lug’ati. – Toshkent: «Qomuslar Bosh tahririyati», 1992. 380-b.
4. Rahmatullaev Sh. O’zbek tilida fe’l frazemalarning bog’lashuvi. – Toshkent: Universitet, 1992. 125-b.
5. Tanirbergenov J. Qoraqalpoq tilida fe’l frazeologizmlarning lingvistik tahlili. Filol. fan. bo’y. fals. dokt. (PhD) diss. avtoref. – Nukus: 2020. 19-23-b.
6. Paxratdinov Q., Bekniyazov Q. Qoraqalpoq tilini frazeologizmlar so’zligi. – Nókis: “Qaraqalpaqstan”, 2018. 160-b.

#### РЕЗЮМЕ

Maqolada o’zbek va qoraqalpoq tillaridagi “nutq” ma’noli frazemalardagi paradigmatic va syntagmatic munosabatlar tahlil qilingan. Frazemalarning boshqa gap bo’laklari bilan bog’lanishi uchun ma’lum paradigmaga ega bo’lishi va sintaktik vazifalari asoslangan.

#### РЕЗЮМЕ

В статье анализируются парадигматические и синтагматические отношения в словосочетании «речь» в узбекском и каракалпакском языках. Фразы имеют определенную парадигму и синтаксическую функцию для связи с другими частями речи.

#### SUMMARY

The article is analyzed paradigmatic and syntagmatic relations in the phrase "speech" in the Uzbek and Karakalpak languages. Phrases have a specific paradigm and syntactic function to connect with other parts of speech.

### «ҚАРАҚАЛПАҚ ТИЛИНИҢ ЖАҢА ТАРИЙХЫ БОЙЫНША ОЧЕРКЛЕРИ» ҲАҚҚЫНДА

**Б.Аманбаев** – магистрант

*Эжинияз атындағы Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты*

**Таянч сўзлар:** тил, туркологлар, қорақалпоқ тили, ривожлантириш, графика кириллча, лотин, муаммолар, халқ.

**Ключевые слова:** язык, тюркологи, графика, каракалпакский язык, развитие, кириллица, латиница, проблемы, народ.

**Key words:** language, turcologists, graphics, the karakalpak language, development, cyrillic, latin, problems, people.

Қарақалпақ тил илимининң раўажланыўына тарийхий тәрәптен нәзер салатуғын болсақ, қарақалпақ тилиниң дәслепки изертлеўшилиери шет ел туркологлары болған. Атап айтқанда, Н.А.Баскаков, А.Беляев, В.В.Радлов, И.Березин, С.Е.Малов, К.Г.Менгес, Е.Д.Поливановлар қарақалпақ тили, тарийхы ҳәм курамалы машқалалары бойынша бир қанша илимий арнаўлы изертлеўлер алып барған.

Шет ел туркологларының қарақалпақ тилине болған қызығушылығы XVIII әсирден басланған. Ал, олардың тийкаргы мақсетлериниң бири бул түркий тиллердиң классификациясын жаратыўдан ибарат болған. Узақ жыллар даўамында, көплеген изертлеўлер өз жемисин бере баслаған. Алымлар бәрше түркий тиллерди бир неше топарларға бөле баслағаннан соң, өз ара түсинбеушиликлер ҳәм ҳәр түрли дискуссиялық пикирлердиң келип шыққанының гүўасы боламыз. Соның ишинде Н.А.Баскаковтың классификациялық схемасы айрықша орынға ийе десек қателеспеген боламыз. Ол тиллердиң бәршесин еки үлкен топарға бөледі–«батыс хун» ҳәм «шығыс хун». Оннан кейин бул еки тармақты бир неше үлкен ҳәм киши топарларға бөлип шығады. Усы күнге шекем түркий тиллердиң 70 тен аслам классификациясы жаратылған болса да, олардың бирде биреўи дүнья жүзлик туркологлары тәрәпинен бир аўыздан мақуланбаған. Буның тийкаргы себеби, тиллер арасындағы жақынлық дәрежесин көрсететуғын өлшемлердиң жаратылмағанлығы менен байланысly болып атыр. Соның менен бирге бул машқала тек ғана түркий тиллерге тән қубылыс болмастан, ал дүнья жүзлик тиллерге де тийисли болып отыр. Заманагөй методлар ҳәм илиминиң раўажланып атырғанлығы себепли тил билиминде келип шыққан машқалаларды шешиў имканиятларына ийе болмақтамыз. Мысал ретинде айтатуғын болсақ, квантикалық моделлестириў методлары жәрдеминде тиллердиң жақынлық дәрежесин анықлаў мүмкиншиликлери табылды ҳәм ол биринши мәрте түркий тиллерде сынап көрилди. Хәзирги ўақытта бул моделлерди басқа топардағы тиллерде пайдаланыў мүмкиншилиги бар екенлиги анықланды. Солар ишинде фин-угор, кавказ ҳәм семит тиллери буған мысал бола алады [1:7,11].

Биз билемиз, Орта Азия түркий халықлары ислам дининде болғанлығы себепли өз әдебиятын, тилин, жазыўларын араб графикасында жаратқан. Совет дәўирине шекем белгили қарақалпақ шайырлары, жазыўшылары өз шығармаларын араб графикасында жазған. Елимизде Совет ҳүкметиниң орнаўы менен мусылман динине қарсылық күшейе баслайды ҳәм уламалар, молла-ийшанлар қуўдалаўға ушырайды. Сол себепли үлкемизде рус-тузем мектеплердиң ашылыўы хәўиж алады ҳәм де араб графикасынан латын графикасына өтиў жумыслары басланады. 1924-1925-жыллары «Еркин Қарақалпақстан» газетасы шығады ҳәм Төрткүлде педагогикалық техникумлар ашылады. Бул биринши билимлендириў мәдениетимыз бенен баспа сөздиң пайда болыўы қарақалпақ халқының илиминиң раўажланыўына тийкар салды десек болады. Бирақ бул өзгерислер жүдә аўыр шараятларда алып барылады. Атап өтетуғын болсақ, типовой имараттың болмаўы, педагог кадрлардың жетиспеушиликлери, сабақлықлар ҳәм оқыў қолланбалары менен тәминлеу сыяқлы машқалалардың шешимин табыў менен бир қатарда оқыў процессин шөлкемлестириў мәселеси ўазыйпа болып белгиленген еди. Қарақалпақ тилиниң раўажланыўында пидайы хызмет еткен Бахий Иргалиев пенен Генжебай Убайдуллаевтың орны да жүдә айрықша. Олар педтехникумды жақсы баҳаларға питкерип усы оқыў орнында жумыс ислеп қалып, қарақалпақ тили ҳәм әдебияты сабақлықларын, бағдарламаларын, ҳәм оқыў қолланбаларын дүзип шыққан.

Жоқарыда атап өткен жағдайлар 1926-жылы Баку қаласында шөлкемлестирилген 1-Туркологиялық съездинде итибардан шетте қалмады ҳәм бир қанша хўжимлер ҳәм наразылықлар келтирип шығарды. Усындай жағдайларда елимиздың абыройын сақлап қалыў ушын, мәселелерди дурыс аңлаўшы, объектив баҳа бериўшы, қала берсе өзиниң әдеплилиги, киши пейиллиги ҳәм ораторлық қасийетлери менен айрылып турған Қасым Әўезов, Нәжим Дәўқараев, Қаллы Айымбетов киб и ел басшыларымыз халық ары ушын жүрип, ана тилимизди жәхән аренасына танытқан ҳәм сақлап келген.

Қысқа мүддеттиң ишинде Төрткүл қаласында 1929-жылы дәслепки сабақлықлар менен оқыў қолланбалар

каракалпак тилинде басылып шыға баслайды. Қ.Айымбетов пенен Б.Ергалиевтиң биргеликте «Қаракалпак әлипбеси», «Қаракалпак тили сабағы» хәм т.б. дүзиллип шығарылған. Кейинги жылларда К.Ерманов, А.Бегимов, Қ.Айымбетовтың, «Әдебият хрестоматиясы», Н.Дәўкараев, К.Абдикаликовтың «Оқыў китабы» баспадан шығады. Усы аты айтылған елимиздиң алымларының илимий изертлеўлери хәм жумыслары каракалпак тилиниң раўажланыўына көп үлес қосты. Соның менен бир қатарда каракалпак тил илиминиң тийкар салыўшылары хәм изертлеўшилери шет ел тюркологлары болып есапланады десек қәтелеспеген боламыз. «Едиге» хәм «Алпамыс» дәстанларының текстлерин араб жазыўынан латын графикасына өткерип Москва қаласында «Литиздат» баспасында бастырып шығарыўға ерисе алыўлары болса миллийликти қәстерлеў жолындағы үлкен бир адым болды. Н.А.Баскаковтың төрт томлық «Қаракалпакский язык» атлы китабы тек ғана каракалпак тил билими емес, ал бәлким тюркологияда табылған ең ири илимий жаңалықлар қатарынан орын алды.

Ол 1924-жылы М.В.Ломоносов атындағы Москва мәмлекетлик университетиниң тарийх-этнология факультетиниң тюркология бөлиминен оқыўға туседи. Бул оқыў орнының биринши курсында оқып жүргенинде оны әмелият жумысларын орынлаў мақсетинде Қаракалпакстан автоном областына хызмет сапарына жибереди. Бул хызмет сапары оның ертеңги күндеги тағдирин белгилеп бериўине себепши болады. Николай Александрович ол ўақытларда жигирма жастағы күш-қуўатқа толған жигитлик дәўири еди. Илимдеги бурыннан қәлиплескен, қалаберсе жоқарыда режедеги жуўапкершиликти пазыйлетлерине ийе болғанлықлары себепли Қаракалпакстанда экспедиция материалларын жыйнаў менен изертлеў жумысларын баслап жибериле таяр еди. Өмирлик жолдасы А.Торчинская менен биргеликте бул үлкен этнографиясы, мәдениетти менен тарийхый материалларды жыйнаў хәм олар бойынша изертлеў жумысларын алып барыўды алдыларына мақсет етип қояды. Н.Баскаков каракалпак тили бойынша бир қатар монографиялық, илимий дәрежелли миллий кадрларды таярлаў менен бир қатарда русша-каракалпакша хәм каракалпакша-русша сөзликлерин дүзиўге басшылық етеди. Н.А.Баскаков каракалпак тилиниң фонетика, лексика, морфонология хәм синтаксиси бойынша бийбаха фундаментал мийнетлерди дәретти. Каракалпак тилине болған бундай мухаббат 1950-жылы Москва қаласында «Қаракалпак тили. Соз шақаплары хәм сөз жасалыў» темасындағы докторлық диссертациясын жоқары жақлаўына тийкар жаратты. Илимдеги алынған жоқары көрсеткишлер, оған үлкен абыройды алып береді. Бул абырой арқалы Россия, Қазакстан, Түркменистан хәм Каракалпакстан Республикаларына хызмет көрсеткен илим ғайраткери атағын алыўға миясар болады [1:48].

Н.А.Баскаков көплеген каракалпак алымларының илимий басшысы болды. Оның басшылығында, М.Аўезов, К.Абдимуратов, А.Жаксыбаев, О.Доспанов, А.Умаров, Н.А.Урынбаев, Б.Хошановлар кандидатлық хәм докторлық диссертацияларын жақлап шықты. Н.А.Баскаковтың изертлеў жумыслары жазыўлардың алмасыў жылларына сәйкес келди. Жергиликли халық ушын жазыўлардың алмасыў дәўири қурамалы хәм аўыр жылларды өз ишине алды. Каракалпак тилиниң латын графикасынан кириллицаға өтиў жағдайына келетуғын болсақ, онда латын графикасына өтиў сыяқлы машқалалар жүз бермейди. Буның тийкарғы

себеби, Н.Дәўкараевтың дүзген илимий мектеби бул дәўирге келип, соңғы пикирталасларды дурыс аңлаўшы, оған дәл баха бере алыўшы хәм қурамалы мәселелерди шеше алыўшы жәмәәт болып жетилискен еди. 1940-жылдың 18-июнинде Н.Дәўкараев, Қ.Айымбетов хәм К.Убайдуллаев тәрәпинен дүзилген каракалпак қағыйдалары тастыйықланады. Халық билимлендириў тараўының бәрше сабақлықлары, оқыў қолланбалары хәм хрестоматиялары кириллицада баспада шығарылады. Қала берсе радиотелевидение менен газета журналлардың, текстлердиң бәршеси рус шрифтында әмелге асырылды, каракалпак тилиниң рус шрифтларындағы айтылыў хәм жазылыў қағыйдалары исленип шығылды. Бул жазыў турмысымыздың бәрше тараўына кирип, жедел пәтлер менен қолланыла баслады. Улыўма алғанда 1940-1976-жыллар аралығында каракалпак тилиниң салыстырмалы изертлеў хәм аўдарма мәселелерине бағышланған 27 жумыс баспада жәрияланады. Солардан 5 кандидатлық диссертацияны жақлаў ушын орынланған автореферат, 3 монография хәм 19 илимий макаланы қураған. Олардың ишинде М.Аўезов, К.Абдимуратов, А.Жаксыбаев, А.Умаров, Н.А.Урынбаев, Б.Хошановлардың атларын атап өтиў мумкин. Каракалпак тилине рус тилинен кирип келген лексикалық бирликлердиң қубылыслары изертлене баслайды. Бул жағдай К.М.Кошановтың «Рус хәм каракалпак тиллериниң өз ара байланысы мәселелери» атлы монографиясында сәўлелендириледі. Сол сыяқлы каракалпак тилиниң русшадан өзлестирилген лексикалық бирликлери де хәр тәрәплеме изертленип, монография болып баспасөзде жарық көреді.

Деген менен соңғы жыллары, айырым Каракалпакстанлы алымларымыздың, жигирмаланшы әсирдиң басларында, болып өткен тилимиз тарийхындағы өзгерислерге сиясий түс берип, рус халқы жәрдеми менен ерисилген таўдай жетискенликлерди емес ал анық дәлили болмаған, тек жеке көзқараслары мысалындағы кеңес сиясатын қаралаўшы пикирлерин, баспа сөзлерде шығарып атырғанлығы жас филологларды терең ойға салмақта. Өйткени бундай пикирлеўши айырым илимпазларымыздың екилениўлери, өткен каракалпак тил илиминиң жетискенликлери хәм барлық белгилли алым, илимпазлардың бийбаха мийнетлерине сая салып атырғандай көринеди. Атап айтқанда илимпаз М.Қ.Айымбетовтың «Қаракалпак тилиниң жаңа тарийхы бойынша очерклер» атамасындағы илимий мийнетинде Кеңес хукиметиниң мәмлекетлик тил бойынша алып барған сиясатын, басқа тиллерди, соның ишинде түркий тиллес халықлардың да тиллерин жойтыў сиясаты-деп түсиндириўин, бул илимпаздың пикирине қосылғымыз келмейди. Каракалпакстандағы болып өткен илимий-изертлеўлер бул рус халқының туўысканлық жәрдеми десек қәтелескен болмаймыз, себеби тарийхымызға нәзер салатуғын болсақ, Кеңес хукиметиниң халықлар дослығының тамырлары узак өтмишке кететуғынын дәлиллеп отыр. Көп әсирлик рус-каракалпак мәдениет байланыслары буның айқын мысалы есапланады. Кеңес дәўиринде өткерилген оғада үлкен қайта дәрелиўлер нәтийжесинде, Каракалпакстанда Өзбекстан Илимлер Академиясының Каракалпакстан филиалы, Нөкис мәмлекетлик университети, Нөкис пединституты Шымбайдағы Ш.Мусаев атындағы дийқаншылық илимий изертлеў институты, салы, мал шарўашылығы, көплеген техникумлар хәм т.б. тараўлар бойынша илимий-изертлеўлер көплеген илимлердиң раўажланыўына тийкар болды.

#### Әдебиятлар

1. Айымбетов М.К. Каракалпак тилиниң жаңа тарийхы бойынша очерклер. –Нөкис: 2021.
2. Бекбергенов А., Пахратдинов К. Каракалпак тилин изертлеўшилери. –Нөкис: 2000.
3. Поливанов Е.Д. Некоторые фонетические особенности каракалпакского языка. –Т.: 1933.

РЕЗЮМЕ

Ушбу мақолада туркий олимлар томонидан қорақалпоқ тилини ривожлантириш ва шакллантириш тарихи, шунингдек, уларнинг туркий тилларни, хусусан, қорақалпоқ тилини ривожлантиришга қўшган бекиёс ҳиссаси кўриб чиқилади. Алоҳида эътибор Н.Баскаковга - қорақалпоқ грамматикаси назарияси ва асосчисига қаратилмоқда. Шунингдек, қорақалпоқ графикаларини араб графикасидан лотин ва кирилл ёзувларига ўтиши ҳақида мулоҳаза юритилади are briefly described.

РЕЗЮМЕ

В данной статье рассматривается история развития и формирования каракалпакского языка учёными-тюркологами, а также их невосомый вклад в развитие тюркских языков, в частности, каракалпакского языка. Отдельное внимание уделяется и Н.Баскакову - теоретику и основоположнику каракалпакской грамматики. А также переход каракалпакской графики с арабско-го на латинский и на кириллицу.

SUMMARY

This article examines the history of the development and formation of the Karakalpak language by turkologists, as well as their weightless contribution to the development of turkic languages, in particular, the Karakalpak language. Special attention is paid to N.Baskakov, the theorist and founder of the Karakalpak grammar. As well as the transition of karakalpak graphics from arabic to latin and cyrillic.

GAPNING STRUKTURA TURLARI - ABDURAUFI FITRAT TALQINIDA

S.Ashirboev – filologiya fanlari doktori, professor

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat O'zbek tili va adabiyoti universiteti

**Tayanch so'zlar:** nahv, sarf, sintaksis, to'liq gap, tugal gap, leksik gap, gap bo'laklari, zarur bo'lak.

**Ключевые слова:** грамматика, наречие, синтаксис, полное предложение, неполное предложение, пропущенное предложение, части речи, необходимая часть.

**Key words:** grammar, adverb, syntax, complete sentence, incomplete sentence, missing sentence, parts of speech, necessary part.

**Kirish.** Mustaqillik yillarida Abduraufi Fitratning lingvistik merosini o'rganishga qiziqish kuchaydi. Buning o'ziga yarasha sabablari bor edi, ya'ni uning asarlari sobiq Ittifoq davrida ko'p yillar qatag'on qilingan, kutubxonalardan olib qo'yilgan edi. Bu esa XX asr boshlarida yaratilgan ilmiy merosdan foydalanish imkoniyatlarini yo'qqa chiqargan. Istiqloq yillarida uning tilshunoslik sohasidagi qarashlari ilmiy jihatdan o'rganila boshlandiki, uni davrimizning eng e'tiborli tadbirlari deb hisoblash kerak. Shuni alohida ta'kidlash mumkinki, garchand, Abduraufi Fitrat asarlaridan foydalanish taqiqlab qo'yilgan bo'lsa-da, uning sintaksis (umuman, tilshunoslik) sohasidagi fikr va mulohazalari, u qo'llagan terminlar o'z davrida ham, keyinchalik ham adabiyotlarda aks etib keldi. Bu jarayon, bizningcha, ikki yo'l bilan amalga oshirilgan: biri Abduraufi Fitrat asarlarining xalqimiz shaxsiy kutubxonalarda (yashirib bo'lsa ham) saqlanib qolgan nusxalari keyingi davrda ayrim tilshunoslrimizga yetib kelgan, ikkinchisi, Abduraufi Fitrat asarlaridan bevosita foydalanish taqiqlangan bo'lsa-da, uning g'oyalari o'z davri va keyingi davr sintaksisiga oid boshqa asarlarda davom ettirilgan. Shu ma'noda A.Nurmonov fikrlari asoslidir [Nurmonov 2002, 164].

Abduraufi Fitrat yashagan davr ixtilofli bo'lganligi va ilmiy faoliyat yuritish uchun sharoitlar yetarli bo'lmaganligiga qaramay, undagi vatanparvarlik hisi, millatiga bo'lgan muhabbati, davr ilmiy qashshoqligiga qarshi kurashish ishtiyoqi uni o'zbek tiliga nisbatan beparvo qoldirmadi. Buni Abduraufi Fitratning: "Men turk ulusig'a o'z boshli (mustaqil) bir til va shu tilda yozilgan ilm istayman", [Fitrat 3006, 128] - degan so'zlari isbotlab turibdi. Abduraufi Fitrat tilning ilmiy masalalarini tavsiflar ekan, unda, avvalo, o'z original tizimini yaratishga, tashabbus ko'rsatishga intilgan.

**Matn.** Abduraufi Fitrat sintaktik sistemasidagi gapning bo'laklari, kommunikativ bo'laklar, so'z birikmasi talqini bo'yicha avval ham fikr yuritilgan, ushbu maqolada uning to'liq va to'liqsiz gap to'g'risidagi qarashlari tahlil qilinadi.

To'liq va to'liqsiz gapni Abduraufi Fitrat "Gap turlari" mavzusida o'rganadi va to'liq gapni **tugal gap** va to'liqsiz gapni **eksik gap** terminlari bilan yuritadi. (eksik so'zini Abduraufi Fitratning "Tanlangan asarlar"ini nashrga tayyorlovchilar **atov gap** deb noto'g'ri ko'rsatgan, qarang: 329-bet). Abduraufi Fitrat qo'llagan bu terminlar mohiyatni anglatishda noqulay bo'lmasa-da, ular uchun asos bo'lgan o'sha so'zlar tushunchani to'liq aks ettira olmas edi, chunki **tugal** so'zida to'liq ma'nosidan ko'ra, tugallanish (poyoniga yetish) ma'nosi ustuvor, **eksik** so'zi (u til tarixida **eksik**, **eksuk**, **uksuk** variantlarida qo'llangan) **kam**, oz ma'nolarida qo'llangan, shunday bo'lsa-da, Abduraufi Fitratning **tugal**

va **eksik** so'zlaridan termin sifatida foydalanishiga haqi bor edi, chunki hozirgi tilshunoslikda qo'llanayotgan aksariyat terminlar ham so'zning bosh ma'nosiga asoslangan emas. Abduraufi Fitrat tomonidan to'liq va to'liqsiz gapga berilgan ta'riflar M.Qurbonova va A.Nurmonovlar tomonidan keltirilgan va qisman tahlil qilingan [Qurbonova 1996, 15].

Abduraufi Fitrat to'liq gapga ta'rif berishda sof mantiq jihatdan yondoshadi. Uning ta'rifidagi "o'ying butun bo'laklari gapdagi so'zlardan anglashilsa" (39-bet) iborasi aslida fikrning barcha bo'laklari - sub'ekti, ob'ekti va predikatlarining muayyan so'zshakllar - gap bo'laklari bilan reallashishi haqida borayotganligini nazarda tutish lozim, bu iboralar boshqa izoh, ya'ni "gapdagi so'zlar o'ydagi ma'nolarning hammasini ifoda qila olsa" iborasi bilan yanada oydinlashtiriladi. Aslida bu ta'rifni, umuman, gapga ham, to'liqsiz gapga nisbatan ham qo'llash mumkin, chunki «to'liqsiz gap» tushunchasi kontekstual, situativ holatda fikrimizdagi barcha argumentlarni anglata oladi.

Abduraufi Fitrat talqinidagi "eksik gap" A.Nurmonov ta'kidlaganidek [Nurmonov 2002, 161], faqat to'liqsiz gap emas, shu bilan birga bir bosh bo'lakli gapni ham ifoda qiladi, lekin bunday gapni ham mantiq qoidalariga asosida tushuntiradi, ya'ni, uningcha «o'ying bo'laklari bo'lgan ma'nolarning (gap semantikasi - S.A) bir-ikkita gapdagi so'zlardan emas, **boshqa vositalar** bilan anglashilsa, shuning uchun shul ma'nolarni ifoda qilg'uchi so'zlar gapda aytilmay qolsa" (40-bet) "eksik gap" bo'ladi. Bu ta'rifdan quyidagi mantiqiy xulosalar kelib chiqadi:

1. Fikr to'liqligiga ishora bor.
2. So'zlar (gap bo'laklari) ishtirok etmasa ham, uning o'rni ma'lum.
3. Gapda ishtirok etmagan so'zlar (gap bo'laklari)ni kompensatsiya qiladigan "boshqa vositalar", ya'ni kontekst yoki situatsiya mavjud. Ta'kidlash joizki, Abduraufi Fitrat tilga olgan "boshqa vosita" iborasi oradan 70 yil o'tgandan so'ng yana takrorlandi.

To'liq gap va to'liqsiz gap muammosi qachon boshlanishidan qat'iy nazar, hamon o'zbek va jahon tilshunosligi tadqiqotlari, darslik va qo'llanmalaridan tushmay kelmoqda [Sovr. rus. yaz. 2001, 363]. O'zbek tili sintaksisiga oid adabiyotlarda gap va to'liq gap chegarasi to'g'risida fikrlar ham e'tiborga molik emas. Ilmiy sintaksisning boshlanishi bo'lgan A.G'ulomov va M.Asqarovalarning asarlarida ham to'liq gapni to'liqsiz gapga oppozitsiya qilgan holda, unga "biror bo'lakning ifodalanmasligi - "tushib qolganligi" sezilmasligi, zarur bo'laklar o'z ifodasini topganligi" bilan izohlanadi [G'ulomov, Asqarova 1961, 148]. Ayni shu qoida keyingi nashrlarda ham saqlangan [G'ulomov, Asqarova 1987, 127]. Bu qoidaga ko'ra, **biror bo'lak** vazifasini qaysi bo'lak